

Guiding Principles inzake bedrijven en mensenrechten

Inhoudsopgave

Algemene uitgangspunten 49

I De plicht van de staat om de mensenrechten te beschermen 50
- A Grondbeginselen 51
- B Operationele beginselen 53
  - Algemene regelgevings- en beleidsfuncties van de staat 53
  - Banden tussen staat en bedrijfsleven 55
  - Bevorderen van de eerbiediging van de mensenrechten in conflictgebieden 58
  - Waarborgen van coherent beleid 60

II De verantwoordelijkheid van bedrijven om de mensenrechten te respecteren 64
- A Grondbeginselen 65
  - De plicht om de mensenrechten te eerbiedigen vereist dat bedrijven: 66
- B Operationele beginselen 68
  - Beleidscommitment 68
  - Due diligence inzake de mensenrechten 70
  - Herstel en/of verhaal 78
  - Contextgerelateerde kwesties 79

III. Herstel en/of verhaal 82
- A. Grondbeginsel 83
- B. Operationele beginselen 85
  - Gerechtelijke Mechanismen Van De Staat 85
  - Buitengerechtelijke mechanismen van de staat 87
  - Niet-statelijke klachtenmechanismen 88
  - Effectiviteitscriteria voor buitengerechtelijke klachtenmechanismen 91

Deze publicatie bevat de “Guiding Principes inzake bedrijven en mensenrechten: implementatie van het “Protect, Respect and Remedy”-raamwerk van de Verenigde Naties”, die zijn opgesteld door de Speciale Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal op het gebied van mensenrechten en multinationale ondernemingen en andere bedrijven. De Speciale Vertegenwoordiger heeft de *Guiding Principles* als bijlage opgenomen in zijn eindrapport aan de Mensenrechtenraad (A/HRC/17/31), dat tevens een inleiding tot de Principles en een overzicht van de totstandkoming ervan bevat.

De Mensenrechtenraad heeft de *Guiding Principles* bekrachtigd in resolutie 17/4 van 16 juni 2011.

Algemene uitgangspunten

Deze *Guiding Principles* berusten op de erkenning van:

a) de bestaande verplichtingen van staten om de mensenrechten en fundamentele vrijheden te respecteren, te beschermen en te realiseren;
(b) de rol van bedrijven als speciale organen van de samenleving met speciale functies die gehouden zijn alle toepasselijke wetgeving na te leven en de mensenrechten te respecteren;
(c) de noodzaak te voorzien in passende, effectieve maatregelen voor herstel en/of verhaal bij inbreuken op rechten en plichten.

Deze *Guiding Principles* zijn van toepassing op alle staten en alle bedrijven, al dan niet multinationaal, en ongeacht omvang, sector, locatie, eigendomsverhoudingen en structuur. Ze vormen een coherent geheel en dienen afzonderlijk en gezamenlijk te worden geïnterpreteerd in het licht van het doel ervan, namelijk het verbeteren van normen en praktijken inzake bedrijfsleven en mensenrechten om daadwerkelijk resultaten voor betrokkenen en gemeenschappen te realiseren en zo tevens een bijdrage te leveren aan een maatschappelijk duurzame globalisering.

Niets in deze *Guiding Principles* moet worden uitgelegd als zijnde bedoeld om nieuwe internationale rechtsverplichtingen te creëren of juridische verplichtingen die een staat mogelijk is aangegaan of mogelijk op hem rusten krachtens internationaal recht op mensenrechtengebied te beperken of aan te tasten.

Deze *Guiding Principles* dienen op niet-discriminatoire wijze te worden geïmplementeerd, met bijzondere aandacht voor de rechten en behoeften alsmede de problemen van personen uit (bevolkings)groepen die extra gevaar lopen in een kwetsbare of marginale positie terecht te komen, en met inachtneming van de uiteenlopende risico's voor vrouwen en mannen.

I

De plicht van de staat om de mensenrechten te beschermen

A Grondbeginselen

1 Staten moeten bescherming bieden tegen mensenrechtenschendingen door derden, waaronder ondernemingen, binnen hun grondgebied en/of jurisdictie. Dit betekent dat ze passende stappen dienen te nemen om dergelijke schendingen te voorkomen, te onderzoeken, te bestraffen en te verhelpen middels effectieve beleidsmaatregelen, wet- en regelgeving en gerechtelijke procedures.

Toelichting

Staten zijn krachtens het internationaal recht inzake de mensenrechten gehouden de mensenrechten van personen binnen hun grondgebied en/of jurisdictie te respecteren, te beschermen en te realiseren. Dit houdt onder meer de plicht in bescherming te bieden tegen mensenrechtenschendingen door derden, waaronder bedrijven.

Deze plicht tot bescherming is een gedragsnorm. Staten kunnen als zodanig dan ook niet aangesproken worden op mensenrechtenschendingen door private actoren. Wel kan sprake zijn van schending door een staat van zijn verplichtingen uit hoofde van het internationaal recht inzake de mensenrechten indien de schending hem toegerekend kan worden of indien hij nalaat passende maatregelen te treffen om schendingen door private actoren te voorkomen, te onderzoeken, te bestraffen en ongedaan te maken. Het is doorgaans aan staten zelf te bepalen welke stappen ze nemen, maar ze dienen daarbij wel het hele scala van toelaatbare preventieve en correctieve maatregelen in aanmerking te nemen, waaronder beleid, wet- en regelgeving en gerechtelijke procedures. Staten hebben tevens de plicht de rechtsstaat te beschermen en te bevorderen, onder meer door gelijkheid voor de wet en een eerlijke rechtstoepassing en adequate verantwoording, rechtszekerheid en procedurele en juridische transparantie te waarborgen.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op maatregelen van preventieve aard. Correctieve maatregelen komen aan bod in hoofdstuk III.

2 Staten moeten duidelijk kenbaar maken dat alle bedrijven binnen hun grondgebied en/of jurisdictie geacht worden de mensenrechten bij al hun activiteiten te respecteren.

Toelichting

Momenteel verplicht het internationaal recht inzake mensenrechten staten niet de extraterritoriale activiteiten van binnen hun grondgebied en/of jurisdictie gevestigde bedrijven te reglementeren. Het is over het algemeen evenmin verboden, maar een erkende bevoegdheidsbasis is wel een voorwaarde. Binnen dit kader bevelen sommige organen van mensenrechtenverdragen thuisstaten aan stappen te nemen om schendingen in andere landen door bedrijven onder hun jurisdictie te voorkomen. Thuisstaten kunnen goede beleidsredenen hebben om nadrukkelijk kenbaar te maken dat bedrijven geacht worden de mensenrechten in andere landen te respecteren, vooral wanneer de staat zelf betrokken is bij of steun biedt aan die bedrijven, onder meer ter wille van de voorspelbaarheid voor het bedrijfsleven door een coherente, consistente boodschap en waarborging van de eigen reputatie.

Staten hanteren op dit vlak diverse benaderingen. Het kan gaan om interne maatregelen met extraterritoriale implicaties, zoals een verplichting voor moederbedrijven om al hun activiteiten wereldwijd in de verslaglegging te betrekken, niet-bindende multilaterale instrumenten als de Richtlijnen voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling of prestatienormen van instellingen die buitenlandse investeringen ondersteunen. Andere benaderingen berusten op directe wettelijke en handhavingsmaatregelen voor extraterritoriale activiteiten, waaronder strafrechtstelsels die vervolging op basis van nationaliteit mogelijk maken, ongeacht de plaats delict. Diverse factoren kunnen bijdragen tot de vermeende of feitelijke gegrondheid van de acties van de staat, zoals de vraag of ze op een multilaterale overeenkomst gestoeld zijn.

B Operationele beginselen

Algemene regelgevings- en beleidsfuncties van de staat

3 Om hun plicht tot bescherming na te komen zouden staten:

(a) uitvoering moeten geven aan wetgeving die tot doel of gevolg heeft eerbiediging van de mensenrechten door bedrijven af te dwingen en de geschiktheid van dergelijke wetgeving regelmatig moeten beoordelen teneinde eventuele tekortkomingen te verhelpen;

(b) **ervoor moeten zorgen dat andere wetgevings- en beleidsmaatregelen inzake oprichting en exploitatie van bedrijven, zoals het vennootschapsrecht, eerbiediging van de mensenrechten door het bedrijfsleven niet in de weg staan maar bevorderen;**

(c) **bedrijven effectief moeten voorlichten over methoden om de mensenrechten bij al hun activiteiten te respecteren;**

(d) **bedrijven moeten aanmoedigen en waar nodig verplichten verslag te doen van de manier waarop zij de impact van hun activiteiten op de mensenrechten beperken.**

Toelichting

Staten zouden er niet vanuit moeten gaan dat bedrijven er altijd de voorkeur aan geven of baat bij hebben dat de overheid geen actie onderneemt. Staten dienen een doordachte mix van - nationale en internationale, bindende en niet-bindende - maatregelen uit te werken om eerbiediging van de mensenrechten door het bedrijfsleven te bevorderen.

Het niet handhaven van bestaande wetgeving die eerbiediging van de mensenrechten door bedrijven direct of indirect regelt, is vaak een ernstige juridische tekortkoming in de praktijk van staten. Dergelijke wetgeving kan tal van terreinen betreffen, variërend van non-discriminatie en arbeidsomstandigheden tot milieukwesties, eigendomsrechten, bescherming van de persoonlijke levenssfeer en corruptiebestrijding. Het is dan ook van belang dat staten nagaan of die wetgeving adequaat wordt gehandhaafd en, als dat

niet het geval blijkt te zijn, onderzoeken waarom dat zo is en wat redelijkerwijs kan worden ondernomen om de situatie te verbeteren.

Van belang is ook dat staten nagaan of deze wetgeving het gehele speelveld omvat gelet op de veranderende omstandigheden en of ze in combinatie met relevante beleidsmaatregelen een omgeving creëert die bijdraagt tot eerbiediging van de mensenrechten door bedrijven. Zo is op bepaalde juridische of beleidsterreinen, bijv. wanneer het gaat om de toegang tot grond en daarmee verband houdende eigendoms- of gebruiksrechten, vaak meer duidelijkheid nodig om zowel rechthebbenden als bedrijven te beschermen.

Wetgeving en beleid omtrent de oprichting en exploitatie van bedrijven, zoals het vennootschapsrecht of effectenrecht, hebben rechtstreeks invloed op het gedrag van bedrijven, maar de implicaties ervan voor de mensenrechten blijven veelal onduidelijk. Zo wordt in het vennootschapsrecht en effectenrecht niet duidelijk wat bedrijven en hun leidinggevenden mogen, laat staan moeten doen met betrekking tot de mensenrechten. Wetgeving en beleid op dit vlak zouden bedrijven voldoende handvatten voor de eerbiediging van de mensenrechten moeten bieden, met inachtneming van de rol van bestaande governancestructuren zoals bestuursraden.

Om bedrijven te helpen de mensenrechten te respecteren zou aangegeven moeten worden welke resultaten van hen worden verwacht en moeten er ervaringen worden uitgewisseld. Bedrijven zouden advies moeten krijgen over passende methoden, waaronder due diligence inzake de mensenrechten, en over de aanpak van de genderproblematiek en het vraagstuk van kwetsbaarheid en/of marginalisatie, met aandacht voor de specifieke problemen waarmee inheemse volken, vrouwen, nationale of etnische minderheden, religieuze en taalminderheden, kinderen, gehandicapten en migrerende werknemers en hun gezinsleden geconfronteerd kunnen worden.

Voor de nationale mensenrechteninstellingen die de Beginselen van Parijs onderschrijven is in dit verband een belangrijke rol weggelegd. Zij moeten de staten helpen te bepalen of de relevante wetgeving strookt met hun verplichtingen op mensenrechtengebied en daarnaast bedrijven en andere niet-statelijke actoren van advies voorzien.

Informatieverstrekking door bedrijven over de manier waarop zij de impact van hun activiteiten voor de mensenrechten beperken kan variëren van een informele dialoog met betrokken stakeholders tot formele openbare verslaglegging. Het is van belang dat de staat dit soort rapportages stimuleert of waar nodig voorschrijft om de eerbiediging van de mensenrechten door bedrijven te bevorderen. Een prikkel in dit verband zou bijvoorbeeld kunnen zijn te bepalen dat een dergelijke zelfrapportage meegewogen wordt in een eventuele gerechtelijke of administratieve procedure. Verplichte rapportage kan met name relevant zijn wanneer de aard van de bedrijfsactiviteiten of de context waarin geopereerd wordt ernstige risico's voor de mensenrechten inhoudt. Via wetgeving of beleid op dit vlak zouden vorm en inhoud van de rapportage nader gepreciseerd kunnen worden, zodat zowel de toegankelijkheid als de juistheid van de informatie gewaarborgd is.

Bij iedere definitie van "adequate informatieverstrekking" zou rekening moeten worden gehouden met de mogelijke risico's van de rapportage voor de veiligheid van personen en faciliteiten, de legitieme vereisten omtrent vertrouwelijkheid in handelszaken en variaties in omvang en structuur van ondernemingen.

In voorschriften voor de financiële verslaglegging zou vermeld moeten worden dat de impact van de bedrijfsactiviteiten op mensenrechtengebied in sommige gevallen van "materiële" of "significante" betekenis kan zijn voor de economische prestaties van het bedrijf.

Banden tussen staat en bedrijfsleven

4 **Staten zouden extra stappen moeten nemen om bescherming te bieden tegen mensenrechtenschendingen door bedrijven waarvan ze eigenaar zijn of waarover ze zeggenschap uitoefenen, of die substantiële steun en diensten ontvangen van overheidsinstanties zoals exportkredietbureaus of officiële agentschappen voor investeringsverzekeringen of -garanties, onder meer door waar nodig due diligence inzake de mensenrechten voor te schrijven.**

Toelichting

Staten zijn ieder voor zich primair verantwoordelijk waar het gaat om de verplichtingen van het internationaal recht inzake de mensenrechten en

dragen gezamenlijk zorg voor het internationaal stelsel ter bescherming van die rechten. Een mensenrechtenschending door een bedrijf waarover de staat zeggenschap uitoefent of waarvan de handelingen anderszins aan de staat kunnen worden toegerekend, kan een schending van de verplichtingen van de staat zelf uit hoofde van het internationaal recht opleveren. Bovendien, hoe nauwer de band tussen een bedrijf en de staat, of hoe afhankelijker het bedrijf is van overheidsinstanties of belastingmiddelen, des te meer zal het beleid van de staat erop gericht moeten zijn eerbiediging van de mensenrechten door het bedrijf te waarborgen.

Bij bedrijven die eigendom zijn of onder zeggenschap staan van de staat heeft de staat de meeste mogelijkheden om ervoor te zorgen dat relevante beleidsmaatregelen en de wet- en regelgeving inzake de mensenrechten worden geïmplementeerd. Het senior management legt veelal rechtstreeks verantwoording af aan overheidsinstanties, en betrokken ministeries hebben meer ruimte voor controle en toezicht, onder meer om de implementatie van effectieve due diligence op mensenrechtengebied te waarborgen. (De algemene verantwoordelijkheid van bedrijven om de mensenrechten te respecteren geldt ook voor deze bedrijven. Zie daarvoor hoofdstuk II).

Tal van al dan niet formeel aan de staat gelieerde instanties kunnen steun of diensten verlenen aan bedrijven, zoals exportkredietbureaus, officiële agentschappen voor investeringsverzekeringen of -garanties, ontwikkelingsorganisaties en instellingen voor ontwikkelingsfinanciering. Wanneer die instanties de feitelijke of potentiële negatieve gevolgen van de activiteiten van begunstigde bedrijven voor de mensenrechten niet expliciet in aanmerking nemen, lopen zij het risico – door reputatieschade, maar ook in financiële, politieke en mogelijk juridische zin – aan dergelijk onrecht bij te dragen, en verergeren ze wellicht de problemen op mensenrechtengebied voor de ontvangende staat.

Gezien deze risico's zouden staten due diligence inzake de mensenrechten voor deze instanties zelf en voor de bedrijven of projecten die zij steunen moeten bevorderen en waar nodig verplicht moeten stellen. Verplichting ligt het meest voor de hand in gevallen waarin de aard van de bedrijfsactiviteiten of de context waarin wordt geopereerd een serieus risico voor de mensenrechten inhoudt.

5 Om hun internationale verplichtingen op mensenrechtengebied na te komen zouden staten adequaat toezicht moeten uitoefenen wanneer ze overeenkomsten aangaan of wetgeving vaststellen voor de levering door bedrijven van diensten die van invloed kunnen zijn op het genot van mensenrechten.

Toelichting

Staten doen geen afstand van hun verplichtingen uit hoofde van het internationaal recht inzake de mensenrechten wanneer zij overgaan tot privatisering van diensten die van invloed kunnen zijn op het genot van mensenrechten. Zien ze er niet op toe dat bedrijven die dergelijke diensten verrichten in lijn met hun eigen verplichtingen ter zake opereren, dan kan dat zowel reputatieschade als juridische problemen opleveren voor de staat zelf. In de betreffende dienstverleningscontracten of de wetgeving daaromtrent zou dan ook vastgelegd moeten worden dat deze bedrijven geacht worden de mensenrechten te respecteren. Staten zouden ook voor effectief toezicht op de activiteiten van deze ondernemingen moeten zorgen, onder meer via adequate, onafhankelijke monitoring- en verantwoordingsmechanismen.

6 Staten zouden de eerbiediging van de mensenrechten door bedrijven waarmee zij zaken doen moeten bevorderen.

Toelichting

Staten gaan op tal van manieren zakelijke transacties met bedrijven aan, met name via aanbestedingen. Dat biedt hun – afzonderlijk en collectief – unieke kansen om de mensenrechten en de noodzaak van eerbiediging daarvan onder de aandacht te brengen van die bedrijven, onder meer via de contractvoorwaarden, met inachtneming van hun verplichtingen uit hoofde van het nationaal en internationaal recht.

Bevorderen van de eerbiediging van de mensenrechten in conflictgebieden

7 **Gelet op het verhoogde risico van ernstige mensenrechtenschendingen in conflictgebieden zouden staten moeten helpen voorkomen dat bedrijven die in deze omstandigheden opereren bij misstanden betrokken raken, onder meer door:**

(a) in een zo vroeg mogelijk stadium contacten met bedrijven te leggen om ze te helpen risico's op mensenrechtengebied in verband met hun activiteiten en zakelijke relaties in kaart te brengen, te voorkomen en te beperken;

(b) bedrijven adequate ondersteuning te bieden bij de beoordeling en aanpak van mensenrechtenrisico's daar waar deze nadrukkelijk aanwezig zijn, met speciale aandacht voor gendergerelateerd en seksueel geweld;

(c) bedrijven die bij ernstige mensenrechtenschendingen betrokken zijn en weigeren mee te werken aan de aanpak ervan de toegang tot publieke steun en diensten te ontzeggen;

(d) ervoor te zorgen dat staand beleid en geldende wettelijke, reglementaire en uitvoeringsmaatregelen het risico van betrokkenheid van bedrijven bij ernstige mensenrechtenschendingen helpen beperken.

Toelichting

Sommige van de ernstigste mensenrechtenschendingen waarbij bedrijven een rol spelen doen zich voor bij conflicten omtrent territoriale aanspraken, natuurlijke hulpbronnen of de regering zelf – situaties waarin het mensenrechtenstelsel redelijkerwijs niet kan functioneren zoals dat zou moeten. Bedrijven met verantwoordelijkheidszin richten zich steeds vaker tot de overheid met de vraag wat ze kunnen doen om te voorkomen dat ze betrokken raken bij misstanden op mensenrechtengebied in dergelijke penibele omstandigheden. In dit verband is een innovatieve, praktische benadering nodig. Het is vooral van belang dat aandacht geschonken wordt aan het risico van seksueel en gendergerelateerd geweld, dat in tijden van conflict zeer vaak voorkomt.

Vroegtijdig ingrijpen bij problemen, voordat de situatie ter plekke uit de hand loopt, is voor alle staten van belang. Het kan zijn dat de "gastheerstaat" in conflictgebieden simpelweg te weinig macht heeft om de mensenrechten adequaat te beschermen. In het geval van multinationale ondernemingen zullen de "thuisstaten" dan ook zowel het bedrijf als de gastheerstaat moeten helpen te voorkomen dat het bedrijf bij mensenrechtenschendingen betrokken raakt, terwijl buurstaten belangrijke aanvullende ondersteuning kunnen bieden.

Om coherenter beleid tot stand te brengen en bedrijven in dit soort situaties adequaat te kunnen ondersteunen, zouden thuisstaten moeten aandringen op nauwere samenwerking tussen hun ontwikkelingsorganisaties, ministeries van buitenlandse zaken en handel en instellingen voor exportfinanciering in hun hoofdsteden en binnen hun ambassades, en tussen deze instanties en de actoren van de gastheerstaat; indicatoren voor vroegtijdige waarschuwing moeten ontwikkelen, zodat overheidsinstanties en bedrijven tijdig over problemen worden geïnformeerd; en de nodige maatregelen moeten treffen wanneer bedrijven nalaten in deze omstandigheden medewerking te verlenen, zoals weigering of intrekking van bestaande overheidssteun of -diensten of, indien dat niet mogelijk is, weigering daarvan in de toekomst.

Staten zouden bedrijven ervoor moeten waarschuwen dat ze in conflictgebieden meer risico lopen betrokken te raken bij ernstige mensenrechtenschendingen. Ze zouden moeten nagaan of hun beleid, wet- en regelgeving en handhavingsmaatregelen dit verhoogde risico adequaat ondervangen, bijv. via bepalingen omtrent due diligence op mensenrechtengebied voor bedrijven. Bij lacunes zouden staten passende maatregelen moeten treffen om het probleem op te lossen. Zo zouden ze onderzoek kunnen doen naar de mogelijkheid van civiele, administratieve of strafrechtelijke aansprakelijkheid voor binnen hun grondgebied en/of jurisdictie gevestigde of opererende bedrijven die zich schuldig maken aan of bijdragen tot ernstige mensenrechtenschendingen. Verder zouden staten multilaterale benaderingen voor het voorkomen en aanpakken van dergelijk handelen moeten overwegen en effectieve collectieve initiatieven op dit vlak moeten ondersteunen.

Al deze maatregelen zijn complementair aan de verplichtingen van staten uit hoofde van het internationaal humanitair recht bij gewapende conflicten en uit hoofde van het internationaal strafrecht.

Waarborgen van coherent beleid

8 Staten zouden moeten waarborgen dat ministeries, overheidsinstanties en andere publieke instellingen die bedrijfspraktijken reguleren op de hoogte zijn van de verplichtingen inzake de mensenrechten van de staat en deze naleven bij de uitvoering van hun taken, onder meer door hun te voorzien van relevante informatie, training en ondersteuning.

Toelichting

Tussen de verplichtingen van de staat op het gebied van de mensenrechten en de wetgeving en het beleid dat hij vaststelt ter regulering van het bedrijfsleven hoeft niet per se spanning te bestaan. Soms moeten staten echter laveren tussen uiteenlopende maatschappelijke behoeften, waarbij ze voor moeilijke afwegingen komen te staan. Voor een goede balans moeten staten de problematiek van bedrijfsleven en mensenrechten vanuit een brede invalshoek benaderen, met als doel intern coherent beleid in zowel horizontale als verticale zin.

Coherent beleid in verticale zin houdt in dat staten voorzien in het beleid, de wetgeving en de procedures die nodig zijn om hun verplichtingen uit hoofde van het internationaal recht inzake de mensenrechten na te komen. Beleidssamenhang in horizontale zin betekent dat overheidsdiensten en -instanties op zowel nationaal als subnationaal niveau die met de regulering van het bedrijfsleven zijn belast – op terreinen als vennootschapsrecht en effectenrecht, investeringen, exportkredieten en -verzekeringen, handel en arbeid – steun en middelen ontvangen om op de hoogte te blijven van en te handelen in overeenstemming met de verplichtingen inzake de mensenrechten van de regering.

9 Staten zouden intern voldoende beleidsruimte moeten behouden om hun mensenrechtenverplichtingen na te komen wanneer ze zakelijke beleidsdoelen met andere staten of bedrijven nastreven, bijvoorbeeld via investeringsverdragen of -contracten.

Toelichting

Economische overeenkomsten van staten met andere staten of met bedrijven - zoals bilaterale investeringsverdragen, vrijhandelsovereenkomsten of contracten voor investeringsprojecten - bieden die staten economische kansen, maar kunnen ook gevolgen hebben voor de binnenlandse beleidsruimte van de regering. Zo kunnen de voorwaarden van internationale investeringsovereenkomsten staten beletten nieuwe wetgeving inzake de mensenrechten volledig te implementeren of het risico inhouden dat ze, mochten zij daartoe toch overgaan, aan bindende internationale arbitrage worden onderworpen. Staten zouden er daarom voor moeten zorgen dat ze in het kader van dergelijke overeenkomsten voldoende beleids- en reglementeringsbevoegdheden behouden om de mensenrechten te beschermen en investeerders tegelijkertijd de nodige bescherming te bieden.

10 Wanneer een staat handelt als lid van een multilaterale instelling belast met handelskwesties zou hij:

(a) **ervoor moeten ijveren dat die instelling de aangesloten staten niet beperkt bij de nakoming van hun plicht tot bescherming van de mensenrechten en bedrijven niet belemmert die rechten te respecteren;**

(b) **die instelling moeten aanmoedigen - met inachtneming van haar mandaat en bevoegdheden - eerbiediging van de mensenrechten door bedrijven te bevorderen en waar nodig staten te helpen hun plicht tot bescherming tegen mensenrechtenschendingen door bedrijven na te komen, onder meer via technische bijstand, capaciteitsopbouw en bewustmaking;**

(c) **op basis van deze *Guiding Principles* eensgezindheid omtrent bedrijfsleven en mensenrechten en de internationale samenwerking op dat vlak moeten bevorderen.**

Toelichting

Ook op internationaal niveau is coherenter beleid nodig, onder meer bij de samenwerking in multilaterale instellingen die zich met kwesties omtrent ondernemerschap bezighouden, zoals internationale handelsorganisaties en financiële instellingen. Staten worden niet ontslagen van hun verplichtingen uit hoofde van het internationaal recht inzake de mensenrechten zodra zij lid worden van dergelijke instellingen.

Capaciteitsopbouw en bewustmaking via deze instellingen kunnen er wezenlijk toe bijdragen dat alle staten hun plicht tot bescherming nakomen. Zo kan ter wille van een consistentere benadering bijvoorbeeld de uitwisseling van informatie over problemen en beste praktijken worden vergemakkelijkt.

Gezamenlijke actie via multilaterale instellingen kan staten helpen een eerlijk speelveld voor eerbiediging van de mensenrechten door bedrijven tot stand te brengen, maar verbetering van de prestaties van de achterblijvers moet het uitgangspunt zijn. Ook samenwerking tussen staten, multilaterale instellingen en andere stakeholders kan een belangrijke rol spelen.
Deze *Guiding Principles* bieden hiervoor een gemeenschappelijk referentiekader en kunnen een goed vertrekpunt vormen om geleidelijk een positief effect op basis van de respectieve taken en verantwoordelijkheden van alle relevante stakeholders te creëren.

II

De verantwoordelijkheid van bedrijven om de mensenrechten te respecteren

A Grondbeginselen

11 Bedrijven dienen de mensenrechten te respecteren. Dit betekent dat ze zich moeten onthouden van inbreuken op de mensenrechten van anderen en negatieve gevolgen op mensenrechtengebied waarin zij een aandeel hebben moeten aanpakken.

Toelichting

De verantwoordelijkheid om de mensenrechten te respecteren is een mondiale gedragsnorm waaraan alle bedrijven geacht worden zich te houden, waar ze ook actief zijn. Ze staat los van het vermogen en/of de bereidheid van staten hun eigen verplichtingen inzake de mensenrechten na te komen en doet aan die verplichtingen niets af. Ze heeft voorrang boven de nationale wet- en regelgeving ter bescherming van de mensenrechten.
Het aanpakken van negatieve gevolgen op mensenrechtengebied houdt in dat maatregelen genomen moeten worden om deze gevolgen te voorkomen, te beperken en waar nodig te verhelpen. Bedrijven kunnen ook andere verplichtingen op zich nemen of andere activiteiten verrichten om de mensenrechten te ondersteunen en te bevorderen en zo eveneens bijdragen tot het genot van die rechten. Dat ontslaat hen echter niet van de plicht de mensenrechten bij al hun activiteiten te respecteren.

Bedrijven mogen het vermogen van staten om hun eigen mensenrechten-verplichtingen na te komen niet ondermijnen, bijv. door maatregelen die de integriteit van gerechtelijke procedures zouden kunnen aantasten.

12 De verantwoordelijkheid van bedrijven om de mensenrechten te respecteren houdt verband met internationaal erkende mensenrechten en in elk geval de rechten vervat in het Internationaal Statuut van de Rechten van de Mens en de principes betreffende fundamentele rechten vastgelegd in de verklaring inzake de fundamentele beginselen en rechten op het werk van de Internationale Arbeidsorganisatie.

Toelichting

Aangezien de activiteiten van bedrijven een weerslag kunnen hebben op vrijwel het gehele spectrum van internationaal erkende mensenrechten,

strekt hun plicht tot eerbiediging zich uit tot al dergelijke rechten. In de praktijk kunnen bepaalde mensenrechten in specifieke sectoren of omstandigheden echter meer gevaar lopen dan andere en daarom extra aandacht krijgen. De omstandigheden kunnen echter veranderen, dus moeten alle mensenrechten regelmatig onder de loep worden genomen.

Een gezaghebbende lijst van de belangrijkste internationaal erkende mensenrechten biedt het Internationaal Statuut van de Rechten van de Mens (bestaande uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens plus de belangrijkste instrumenten waarmee zij is gecodificeerd: het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten), aangevuld met de principes betreffende fundamentele rechten van de acht belangrijkste IAO-conventies vastgelegd in de verklaring inzake de fundamentele beginselen en rechten op het werk. Deze instrumenten vormen de benchmark die andere maatschappelijke actoren hanteren bij het beoordelen van de impact van bedrijfsactiviteiten op de mensenrechten. De verantwoordelijkheid van bedrijven om de mensenrechten te respecteren staat los van kwesties inzake juridische aansprakelijkheid en wetshandhaving, die grotendeels onder de bepalingen van de nationale wetgeving in de betreffende jurisdicties blijven vallen.

Afhankelijk van de omstandigheden kan het voor bedrijven nodig zijn nog andere normen in aanmerking te nemen. Zo zijn bedrijven verplicht de mensenrechten van personen uit specifieke (bevolkings)groepen die bijzondere aandacht vereisen te respecteren wanneer hun activiteiten negatieve gevolgen voor die rechten kunnen hebben. Daartoe zijn in de VN-instrumenten de specifieke rechten vastgelegd van inheemse volken, vrouwen, nationale of etnische minderheden, religieuze en taalminderheden, kinderen, gehandicapten en migrerende werknemers en hun gezinsleden. Verder zijn bedrijven bij gewapende conflicten gehouden de normen van het internationaal humanitair recht na te leven.

13 De plicht om de mensenrechten te eerbiedigen vereist dat bedrijven:

(a) **voorkomen via hun eigen activiteiten negatieve gevolgen voor de mensenrechten te veroorzaken of in de hand te werken en dergelijke gevolgen verhelpen wanneer ze zich voordoen;**

(b) zich inspannen om negatieve gevolgen voor de mensenrechten die rechtstreeks aan hun activiteiten, producten of diensten gelieerd zijn via hun zakelijke relaties te voorkomen of te beperken, ook wanneer zij er niet zelf aan hebben bijgedragen.

Toelichting

Bedrijven kunnen een aandeel hebben in negatieve gevolgen voor de mensenrechten via hetzij hun eigen activiteiten hetzij via hun zakelijke relaties met andere partijen. Guiding Principle 19 gaat nader in op de implicaties van dit onderscheid voor de wijze waarop bedrijven dienen te handelen. In de zin van deze *Guiding Principles* wordt onder "activiteiten" van een bedrijf verstaan zowel hetgeen een bedrijf doet als hetgeen het nalaat, en onder "zakelijke relaties" relaties met zakelijke partners, entiteiten in de waardeketen en alle andere al dan niet statelijke entiteiten die rechtstreeks verbonden zijn met de activiteiten, producten of diensten van het bedrijf.

14 De verantwoordelijkheid van bedrijven om de mensenrechten te respecteren geldt voor alle bedrijven, ongeacht omvang, sector, operationele context, eigendomsverhoudingen en structuur. De schaal en complexiteit van de middelen waarmee bedrijven die verantwoordelijkheid verwezenlijken kunnen evenwel variëren naar gelang van deze factoren en de ernst van de impact die hun activiteiten op de mensenrechten kunnen hebben.

Toelichting

De middelen waarmee een bedrijf invulling geeft aan zijn verantwoordelijkheid inzake eerbiediging van de mensenrechten zullen evenredig zijn aan, onder meer, de omvang van de organisatie. Bij kleine en middelgrote ondernemingen kan sprake zijn van minder capaciteit en informelere procedures en managementstructuren dan bij grotere bedrijven, waardoor de respectieve beleidsmaatregelen en procedures uiteen zullen lopen. Maar ook kleine en middelgrote ondernemingen kunnen een grote impact op de mensenrechten hebben en zullen ondanks hun beperkte omvang, de vereiste maatregelen moeten treffen. De ernst van de impact wordt beoordeeld op basis van de schaal, reikwijdte en mate van omkeerbaarheid ervan. Welke middelen een bedrijf ter eerbiediging van de mensenrechten aanwendt kan ook afhangen van de vraag of en in welke mate er binnen een

groep dan wel autonoom wordt geopereerd. De verantwoordelijkheid als zodanig geldt echter in gelijke mate en zonder restrictie voor alle bedrijven.

15 Om invulling te geven aan hun verantwoordelijkheid inzake eerbiediging van de mensenrechten zouden bedrijven in beleidsmaatregelen en procedures conform hun omvang en operationele context moeten voorzien, waaronder:

(a) **een beleidscommitment inzake de verantwoordelijkheid om de mensenrechten te eerbiedigen;**

(b) **een procedure voor due diligence op mensenrechtengebied om de impact van hun activiteiten op de mensenrechten in kaart te brengen, te voorkomen en te beperken en om verantwoording af te leggen voor de wijze waarop ze met die impact omgaan;**

(c) **procedures voor het verhelpen van alle negatieve gevolgen op mensenrechtengebied die ze veroorzaken of in de hand werken.**

Toelichting

Bedrijven moeten de mensenrechten kennen en aantonen dat ze deze respecteren. Daarvoor zijn bepaalde beleidsmaatregelen en procedures vereist. Principles 16 tot en met 24 gaan hier nader op in.

B Operationele beginselen

Beleidscommitment

16 Om hun verantwoordelijkheid inzake eerbiediging van de mensenrechten te verankeren zouden bedrijven een commitment dienaangaande moeten vastleggen in een beleidsverklaring die:

(a) **door de hoogste echelons van de organisatie is geaccordeerd;**

(b) **is opgesteld op basis van relevante interne en/of externe expertise;**

(c) aangeeft wat het bedrijf van zijn medewerkers, zakelijke partners en andere direct met zijn activiteiten, producten of diensten verbonden partijen verwacht op het vlak van de mensenrechten;

(d) voor iedereen beschikbaar is en binnen en buiten de organisatie wordt bekendgemaakt aan alle medewerkers, zakelijke partners en andere betrokken partijen;

(e) zich vertaalt in operationele beleidsmaatregelen en procedures waarmee het commitment organisatiebreed wordt verankerd.

Toelichting

De term "verklaring" heeft hier een generieke strekking en verwijst naar alle middelen die een bedrijf aanwendt om zijn verantwoordelijkheden, inspanningsverplichtingen en verwachtingen publiekelijk kenbaar te maken.

De mate van deskundigheid die nodig is voor een goed onderbouwde beleidsverklaring varieert naar gelang van de complexiteit van de bedrijfsactiviteiten. Voor die deskundigheid kan uit diverse bronnen worden geput, variërend van betrouwbare online of schriftelijke informatie tot overleg met erkende experts. De verklaring waarin het commitment wordt uitgesproken moet voor iedereen beschikbaar zijn en proactief onder de aandacht worden gebracht van entiteiten waarmee het bedrijf een contractuele relatie onderhoudt, andere direct bij de activiteiten betrokken partijen, waaronder eventueel publieke veiligheidsdiensten, beleggers en - in geval van activiteiten die vanuit mensenrechtenperspectief als bijzonder risicovol aan te merken zijn - de stakeholders die mogelijk gevolgen ondervinden.

In de interne communicatie omtrent de verklaring en daarmee verband houdende beleidsmaatregelen en procedures moet worden aangegeven langs welke lijnen en hoe verantwoording zal worden afgelegd. Zo nodig worden trainingen voor medewerkers in relevante functies georganiseerd.

Net zoals staten coherenter beleid zouden moeten nastreven, zouden bedrijven moeten proberen meer samenhang te creëren tussen hun verantwoordelijkheid inzake eerbiediging van de mensenrechten en hun

beleid en procedures voor hun activiteiten en relaties in bredere zin, onder meer via financiële en andere prestatieprikkels voor medewerkers, aanpassing van aanbestedingspraktijken en lobbyactiviteiten waar de mensenrechten gevaar lopen.

Langs deze weg en op alle andere mogelijke manieren zou het commitment in alle geledingen van de organisatie moeten worden verankerd om te voorkomen dat het bedrijf zonder kennis van of aandacht voor de mensenrechten opereert.

Due diligence inzake de mensenrechten

17 **Om de negatieve gevolgen van hun activiteiten voor de mensenrechten in kaart te brengen, te voorkomen en te beperken en verantwoording voor hun beleid dienaangaande af te leggen zouden bedrijven moeten overgaan tot due diligence op mensenrechtengebied. Dat zou onder meer moeten omvatten: beoordeling van feitelijke en potentiële gevolgen op mensenrechtengebied; samenvoeging van bevindingen en invoering van passende maatregelen; adequate follow-up; en communicatie omtrent de aanpak van de negatieve gevolgen. Due diligence inzake de mensenrechten:**

a) zou gericht moeten zijn op de negatieve gevolgen op mensenrechtengebied die het bedrijf via zijn eigen activiteiten veroorzaakt of in de hand werkt, of die rechtstreeks aan zijn activiteiten, producten of diensten gelieerd zijn via zijn zakelijke relaties;

(b) varieert qua complexiteit naar gelang van de omvang van het bedrijf, het risico van ernstige gevolgen op mensenrechtengebied en de aard en context van de bedrijfsactiviteiten;

(c) dient een continu proces te zijn, daar de risico's op mensenrechtengebied in de loop van de tijd met de activiteiten en operationele context van het bedrijf kunnen variëren.

Toelichting

Principle 17 definieert de parameters voor due diligence inzake de mensenrechten; *Principles* 18 tot en met 21 beschrijven de belangrijkste componenten van het proces.

Onder risico's voor de mensenrechten worden verstaan de mogelijke negatieve gevolgen op mensenrechtengebied van de activiteiten van een bedrijf. Voor die potentiële gevolgen moeten preventieve of mitigerende maatregelen worden getroffen. Voor de feitelijke – reeds opgetreden – gevolgen zijn maatregelen voor herstel en/of verhaal nodig (*Principle* 22).

Due diligence inzake de mensenrechten kan in de algemenere risicobeheersystemen van het bedrijf worden geïntegreerd, mits het zich niet beperkt tot het identificeren en beheren van materiële risico's voor het bedrijf zelf, maar ook de risico's voor rechthebbenden omvat. Bij nieuwe activiteiten of relaties moet het in een zo vroeg mogelijk stadium worden geïnitieerd, aangezien mensenrechtenrisico's al tijdens de voorbereiding van contracten of andere overeenkomsten gemitigeerd of verergerd kunnen worden en via fusies of overnames kunnen worden overgedragen.

Bij bedrijven waarvan de waardeketen een groot aantal entiteiten telt, kan het buitengewoon lastig zijn due diligence voor de negatieve gevolgen op mensenrechtengebied van al die entiteiten uit te voeren. In dergelijke gevallen zouden bedrijven algemene terreinen moeten identificeren waar het risico voor de mensenrechten het grootst is - vanwege de operationele context van bepaalde leveranciers of klanten, de specifieke activiteiten, producten of diensten in kwestie of andere relevante factoren - en daaraan in hun due diligence-proces voorrang moeten geven.

Het probleem van medeplichtigheid kan spelen wanneer een bedrijf (schijnbaar) bijdraagt tot negatieve gevolgen voor de mensenrechten die door andere partijen veroorzaakt worden. Medeplichtigheid heeft zowel een juridische betekenis als een niet-juridische. In niet-juridische zin kan sprake zijn van “medeplichtigheid” van een bedrijf aan het handelen van een andere partij wanneer blijkt dat het bedrijf bijvoorbeeld profiteert van een misstand waaraan die andere partij zich schuldig maakt.

In juridische zin behelst medeplichtigheid betrokkenheid bij een strafbaar feit; ze is in de meeste nationale rechtstelsels strafbaar, en in een aantal gevallen kunnen ook bedrijven er strafrechtelijk voor worden vervolgd. Civiele procedures kunnen doorgaans ook worden ingesteld op basis van een mogelijk aandeel in een misstand, al worden ze niet altijd direct aan mensenrechten gekoppeld. De ontwikkelingen in de jurisprudentie inzake het internationaal strafrecht duiden erop dat medeplichtigheid op dit terrein aangenomen wordt wanneer sprake is van bewuste concrete hulp of aanmoediging die een wezenlijk effect heeft op het plegen van het strafbaar feit.

Adequate due diligence op mensenrechtengebied zou bedrijven ook moeten helpen het risico van rechtsvorderingen te beperken, omdat ze ermee kunnen aantonen alle redelijke maatregelen genomen te hebben om betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen te vermijden. Bedrijven die dergelijke due diligence betrachten moeten er evenwel niet van uitgaan dat due diligence als zodanig hen automatisch en volledig vrijwaart van aansprakelijkheid voor het veroorzaken of in de hand werken van mensenrechtenschendingen.

18 **Om de risico's voor de mensenrechten in te schatten zouden bedrijven een inventarisatie en beoordeling moeten maken van alle feitelijke en potentiële negatieve gevolgen op mensenrechtengebied waarin zij via hun eigen activiteiten of hun zakelijke relaties een aandeel zouden kunnen hebben. Dit proces zou:**

(a) **moeten berusten op interne en/of externe expertise inzake de mensenrechten;**

(b) **serieus overleg moeten omvatten met mogelijk getroffen groepen en andere relevante stakeholders, zulks naar gelang van de omvang van het bedrijf en de aard en context van de bedrijfsactiviteit.**

Toelichting

De eerste stap in due diligence op mensenrechtengebied bestaat uit het identificeren en beoordelen van de aard van de feitelijke en potentiële negatieve gevolgen voor de mensenrechten waarin een bedrijf een aandeel

kan hebben. Doel is inzicht te krijgen in de specifieke gevolgen voor specifieke mensen in een specifieke operationele context. Dit houdt veelal in: waar mogelijk beoordelen van de mensenrechtencontext voordat tot de beoogde bedrijfsactiviteit wordt overgegaan; identificeren van personen of groepen die getroffen kunnen worden; inventariseren van relevante mensenrechtennormen en -kwesties; en nadenken over de vraag hoe de beoogde activiteit en daarmee verband houdende zakelijke relaties de mensenrechten van de geïdentificeerde personen of groepen negatief zouden kunnen beïnvloeden.

Bij dit alles zouden bedrijven bijzondere aandacht moeten schenken aan de specifieke gevolgen voor de mensenrechten van personen uit (bevolkings) groepen die extra gevaar lopen in een kwetsbare of gemarginaliseerde positie terecht te komen en de uiteenlopende risico's van vrouwen en mannen in aanmerking moeten nemen.

De processen voor het beoordelen van de gevolgen op mensenrechtengebied kunnen in andere processen zoals risicobeoordelingen, milieueffectrapportages of evaluaties van sociale effecten worden geïntegreerd, maar het referentiekader moet in alle gevallen het totaal van de internationaal erkende mensenrechten zijn, daar bedrijfsactiviteiten voor nagenoeg elk van die rechten gevolgen kunnen hebben.

De mensenrechtensituatie in een land is dynamisch; daarom moeten de gevolgen voor de mensenrechten op gezette tijden worden beoordeeld: voor de start van een nieuwe activiteit of relatie; voor significante beslissingen omtrent of veranderingen in de bedrijfsactiviteiten (markttoetreding, productlancering, beleidswijziging of verdergaande aanpassingen van het bedrijfsmodel...); naar aanleiding van of vooruitlopend op veranderingen in de operationele context (bijv. toenemende sociale spanningen); en periodiek zolang een activiteit of relatie gecontinueerd wordt.

Om de gevolgen op mensenrechtengebied van hun activiteiten goed te kunnen beoordelen zouden bedrijven zich op de hoogte moeten stellen van de problemen van mogelijk benadeelde stakeholders door rechtstreeks met hen in overleg te treden, met inachtneming van taal- en andere barrières voor een vruchtbare dialoog. Is dergelijk overleg niet mogelijk, dan zouden bedrijven redelijke alternatieven moeten overwegen, zoals raadpleging van

betrouwbare, onafhankelijke deskundigen, waaronder mensenrechtenactivisten en andere spelers uit het maatschappelijk middenveld.

De uitkomst van de beoordeling van de gevolgen op mensenrechtengebied is bepalend voor de volgende stappen in het due diligence-proces.

19 Om negatieve gevolgen voor de mensenrechten te voorkomen en te beperken zouden bedrijven de bevindingen van hun impactbeoordelingen in alle relevante functies en processen binnen de organisatie moeten integreren en daarop passende actie moeten ondernemen.

(a) Bevindingen effectief integreren betekent:
(i) de verantwoordelijkheid voor de aanpak van dergelijke gevolgen toewijzen aan het juiste niveau en de juiste functie binnen de organisatie;

(ii) voorzien in interne processen voor besluitvorming, middelenallocatie en toezicht die adequate reacties op een dergelijke impact mogelijk maken.

(b) De te nemen maatregelen zullen variëren naar gelang van:
(i) de vraag of het bedrijf een negatief gevolg veroorzaakt of in de hand werkt dan wel in dat gevolg enkel een aandeel heeft in de zin dat het rechtstreeks aan zijn activiteiten, producten of diensten gelieerd is via een zakelijke relatie;

(ii) de mate waarin het bedrijf invloed op het negatieve gevolg kan uitoefenen.

Toelichting

De specifieke bevindingen uit de beoordeling van de impact op mensenrechtengebied kunnen alleen effectief binnen de gehele organisatie worden geïntegreerd wanneer het mensenrechtencommitment van het bedrijf in alle betrokken bedrijfsfuncties is geïncorporeerd. Alleen dan zullen de bevindingen goed worden begrepen, voldoende aandacht krijgen en afdoende in maatregelen worden vertaald.

Bij het beoordelen van de negatieve gevolgen voor de mensenrechten moeten zowel feitelijke als potentiële effecten worden geïnventariseerd. Potentiële effecten moeten via bedrijfsbrede horizontale integratie van de bevindingen worden voorkomen of beperkt; voor de feitelijke – reeds opgetreden – gevolgen zijn maatregelen voor herstel en/of verhaal nodig (Principle 22).

Wanneer een bedrijf een negatief gevolg voor de mensenrechten veroorzaakt of kan veroorzaken, moet het de nodige stappen nemen om dat gevolg te doen stoppen of te voorkomen. Wanneer een bedrijf een aandeel heeft of kan hebben in een negatief gevolg voor de mensenrechten, moet het de nodige stappen nemen om dat op te heffen of te voorkomen en zijn invloed aanwenden om eventueel voortdurende gevolgen zo veel mogelijk te beperken. Er is sprake van invloed wanneer het bedrijf in staat is verandering te brengen in de onwettige praktijken van een entiteit die zich aan een misstand schuldig maakt.

De situatie wordt ingewikkelder wanneer er sprake is van een negatief gevolg voor de mensenrechten waarin het bedrijf geen aandeel heeft (gehad) maar dat wel direct aan zijn activiteiten, producten of diensten gelieerd is via een zakelijke relatie met een andere entiteit. Factoren die in aanmerking genomen moeten worden om te bepalen wat in dergelijke situaties passende maatregelen zijn, zijn onder meer de invloed die het bedrijf heeft op de betrokken entiteit, het belang van de relatie voor het bedrijf, de ernst van de misstand en de vraag of beëindiging van de relatie met de entiteit in kwestie op haar beurt negatieve gevolgen op mensenrechtengebied zou veroorzaken.

Hoe ingewikkelder de situatie en de gevolgen daarvan voor de mensenrechten, des te meer reden voor het bedrijf bij onafhankelijke deskundigen advies in te winnen over het te volgen traject.

Heeft het bedrijf genoeg invloed om het negatieve gevolg te voorkomen of te beperken, dan moet het die invloed ook uitoefenen. Heeft het die invloed niet, dan kan het die wellicht verwerven, bijv. door de betrokken entiteit hulp in de zin van capaciteitsopbouw of andere prikkels in het vooruitzicht te stellen of door met andere actoren samen te werken.

Er zijn situaties waarin een bedrijf onvoldoende invloed heeft om negatieve gevolgen te voorkomen of te beperken en ook niet in staat is meer invloed te verwerven. In dat geval zou het bedrijf moeten overwegen de relatie te beëindigen, echter niet voordat het onderzocht heeft wat de negatieve gevolgen voor de mensenrechten van een dergelijke stap zouden kunnen zijn.

Is de relatie van essentieel belang voor het bedrijf, dan levert het beëindigen ervan nieuwe problemen op. Een relatie wordt van essentieel belang geacht wanneer ze een product of dienst levert die cruciaal is voor de bedrijfsvoering en waarvoor geen redelijk alternatief bestaat. In een dergelijk geval moet ook de ernst van de negatieve gevolgen voor de mensenrechten worden meegewogen: hoe ernstiger de misstand, des te eerder zal verandering zichtbaar moeten zijn en zal het bedrijf een besluit moeten nemen over beëindiging van de relatie. Hoe dan ook, zolang de misstand voortduurt en het bedrijf de relatie continueert, zou het moeten kunnen aantonen dat voortdurend gewerkt wordt aan beperking van de impact en bereid moeten zijn alle gevolgen van voortzetting van de relatie - financiële of juridische gevolgen, maar ook reputatieschade - te aanvaarden.

20. Om na te gaan of negatieve gevolgen voor de mensenrechten daadwerkelijk worden aangepakt, zouden bedrijven de effectiviteit van hun maatregelen moeten monitoren. Die monitoring zou:

(a) **gebaseerd moeten zijn op passende kwalitatieve en kwantitatieve indicatoren;**

(b) **moeten berusten op feedback van zowel interne als externe bronnen, waaronder benadeelde stakeholders.**

Toelichting

Monitoring is noodzakelijk wil een bedrijf weten of zijn beleid op mensenrechtengebied optimaal wordt uitgevoerd en of er effectief op de geïdentificeerde impact is gereageerd, en dient ook voortdurende verbetering te stimuleren.

Bijzondere aandacht zou moeten uitgaan naar monitoring van de effectiviteit van de maatregelen ter beperking van de gevolgen voor personen uit

(bevolkings)groepen die een verhoogd risico lopen in een kwetsbare of marginale positie terecht te komen.

De monitoring zou in de relevante interne rapportageprocessen geïntegreerd moeten worden. Bedrijven zouden tools kunnen aanwenden die ze al voor andere kwesties gebruiken, zoals prestatiecontracten en -beoordelingen, enquêtes en audits, met uitsplitsing van gegevens naar gender waar dat relevant is. Ook klachtenmechanismen op operationeel niveau kunnen belangrijke feedback van de direct betrokkenen opleveren over de effectiviteit van due diligence op mensenrechtengebied (zie Principle 29).

21. Om verantwoording af te leggen voor hun beleid ter beperking van negatieve gevolgen op mensenrechtengebied zouden bedrijven bereid moeten zijn informatie dienaangaande buiten de organisatie bekend te maken, met name wanneer zorgen worden geuit door of namens benadeelde stakeholders. Bedrijven waarvan de activiteiten of operationele contexten ernstige risico's op mensenrechtengebied met zich meebrengen zouden formeel over hun aanpak moeten rapporteren. In alle gevallen zou de communicatie:

(a) **zodanig en zo vaak moeten plaatsvinden als noodzakelijk is gelet op de impact van de bedrijfsactiviteiten op de mensenrechten, en voor het beoogde publiek toegankelijk moeten zijn;**

(b) **voldoende informatie moeten bevatten om te kunnen beoordelen of een bedrijf de specifieke gevolgen voor de mensenrechten adequaat aanpakt;**

(c) **zelf geen risico's voor betrokken stakeholders of medewerkers moeten opleveren en geen afbreuk moeten doen aan legitieme eisen omtrent vertrouwelijkheid in handelszaken.**

Toelichting

De verantwoordelijkheid inzake eerbiediging van de mensenrechten vergt van bedrijven dat ze voorzien in beleid en procedures waarmee ze kennis over de mensenrechten kunnen vergaren en kunnen aantonen dat ze deze rechten in de praktijk respecteren. Aantonen betekent communiceren, met voldoende transparantie en verantwoording jegens personen of groepen die

gevolgen kunnen ondervinden en jegens andere relevante stakeholders, waaronder beleggers.

De communicatie kan op allerlei manieren plaatsvinden, bijv. via bijeenkomsten, online gesprekken, overleg met betrokken stakeholders en formele publieke rapportage. Formele rapportage als zodanig is volop in ontwikkeling, nu naast traditionele jaarverslagen en MVO- c.q. duurzaamheidsrapporten steeds vaker ook online updates en geïntegreerde financiële en niet-financiële verslagen worden gepubliceerd.

Bedrijven worden geacht tot formele rapportage over te gaan wanneer er kans is op ernstige gevolgen voor de mensenrechten, ongeacht of die met de aard van de activiteiten of met de operationele context verband houden. De rapportage zou onderwerpen en indicatoren moeten bevatten die duidelijk maken hoe het bedrijf negatieve gevolgen op mensenrechtengebied identificeert

en aanpakt. Inhoud en betrouwbaarheid van de rapportage kunnen door onafhankelijke controle van de informatie worden verbeterd. Verder kunnen sectorspecifieke indicatoren nuttige aanvullende details bieden.

Herstel en/of verhaal

22. Wanneer bedrijven constateren dat zij negatieve gevolgen hebben veroorzaakt of in de hand hebben gewerkt, zouden zij moeten (helpen) voorzien in herstel en/of verhaal via erkende procedures.

Toelichting

Ook met de beste maatregelen en praktijken kan een bedrijf oorzaak zijn van of bijdragen tot een negatief gevolg voor de mensenrechten dat niet was voorzien of niet kon worden voorkomen.

Wanneer een bedrijf dit vaststelt, via due diligence voor de mensenrechten of anderszins, is het uit hoofde van zijn verantwoordelijkheid inzake eerbiediging van de mensenrechten gehouden actief, zelfstandig of in samenwerking met andere actoren zorg te dragen voor herstel en/of verhaal.Klachtenmechanismen op het operationele niveau van bedrijven voor personen die mogelijk gevolgen ondervinden van de bedrijfsactivitei-

ten kunnen een effectief middel voor herstel en/of verhaal zijn, mits ze aan bepaalde kerncriteria voldoen (zie Principle 31).

Bij negatieve gevolgen die het bedrijf niet heeft veroorzaakt of in de hand gewerkt maar wel aan zijn activiteiten, producten of diensten zijn gelieerd via een zakelijke relatie, is het bedrijf uit hoofde van zijn verantwoordelijkheid inzake het eerbiedigen van de mensenrechten niet verplicht zelf zorg te dragen voor herstel en/of verhaal, al kan het daarin wel een rol spelen.

In bepaalde situaties, met name daar waar een vermoeden van een strafbaar feit bestaat, zal samenwerking met de justitiële mechanismen geboden zijn.

Hoofdstuk III over herstel en/of verhaal bevat meer informatie over mechanismen voor herstel en/of verhaal, onder meer voor situaties waarin aantijgingen over negatieve gevolgen voor de mensenrechten worden betwist.

Contextgerelateerde kwesties

23. Bedrijven zouden ongeacht de context waarin ze opereren en waar ze actief zijn:

(a) **alle toepasselijke wetgeving moeten naleven en de internationaal erkende mensenrechten moeten respecteren;**

(b) **wegen moeten zoeken om de principes van de internationaal erkende mensenrechten ook na te leven bij tegenstrijdige verplichtingen;**

(c) **het risico oorzaak te zijn van of bij te dragen tot ernstige mensenrechtenschendingen als een compliancekwestie moeten behandelen.**

Toelichting

Hoewel de nationale of lokale context van invloed kan zijn op de risico's voor de mensenrechten die de activiteiten en zakelijke relaties van bedrijven met zich meebrengen, geldt voor alle bedrijven dezelfde verplichting waar ze ook

actief zijn de mensenrechten te respecteren. Wanneer de binnenlandse context het onmogelijk maakt hier de vereiste invulling aan te geven, worden bedrijven geacht de principes van de internationaal erkende mensenrechten zo veel als in de gegeven omstandigheden mogelijk is na te leven en moeten ze kunnen aantonen welke inspanningen zij op dit vlak leveren.

Bepaalde operationele contexten, zoals conflictgebieden, kunnen het risico van medeplichtigheid aan ernstige mensenrechtenschendingen door andere actoren (zoals veiligheidstroepen) verhogen. Bedrijven zouden dit risico als een compliancekwestie moeten behandelen, gelet op de voortdurende uitbreiding van potentiële wettelijke aansprakelijkheid voor bedrijven onder invloed van extraterritoriale civiele procedures en de opneming van de bepalingen van het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof in rechtsstelsels die strafrechtelijke aansprakelijkheid voor bedrijven kennen. Daarnaast kunnen bestuurders, leidinggevenden en medewerkers persoonlijk aansprakelijk zijn voor handelingen die gelden als ernstige mensenrechtenschendingen.

In dit soort ingewikkelde contexten zouden bedrijven ervoor moeten waken de situatie te verergeren. Bij het bepalen van de beste handelwijze doen ze er vaak goed aan niet alleen op de eigen expertise en functieoverstijgend overleg binnen de organisatie te vertrouwen, maar ook te overleggen met betrouwbare, onafhankelijke externe deskundigen, waaronder vertegenwoordigers van de overheid, het maatschappelijk middenveld, nationale mensenrechtenorganisaties en relevante gezamenlijke stakeholderinitiatieven.

24. Wanneer prioritering van acties voor het aanpakken van feitelijke en potentiële negatieve gevolgen voor de mensenrechten noodzakelijk is, zouden bedrijven zich in eerste instantie moeten richten op het voorkomen en beperken van de ernstigste gevolgen of die gevolgen die bij later ingrijpen onomkeerbaar zouden worden.

Toelichting

Bedrijven zouden alle negatieve gevolgen van hun activiteiten op mensenrechtengebied moeten aanpakken, maar soms kan dat niet voor alle gevolgen tegelijk. Ontbreken specifieke wettelijke voorschriften, dan

zouden bedrijven die zich genoodzaakt zien prioriteiten te stellen moeten beginnen met de ernstigste gevolgen, vanuit de gedachte dat later ingrijpen tot onomkeerbaarheid zou kunnen leiden. Ernst moet in dit verband niet absoluut worden opgevat, maar worden gerelateerd aan de andere gevolgen op mensenrechtengebied die door het bedrijf zijn geïdentificeerd.

III.

Herstel en/of verhaal

A. Grondbeginsel

25. Staten dienen in het kader van hun plicht tot het bieden van bescherming tegen mensenrechtenschendingen door bedrijven de nodige maatregelen te treffen om via gerechtelijke, administratieve, wetgevende of andere passende middelen te waarborgen dat degenen die door dergelijke schendingen binnen hun grondgebied en/of jurisdictie worden getroffen toegang hebben tot effectief herstel en/of verhaal.

Toelichting

De plicht tot bescherming van staten kan worden uitgehold of zelfs alle betekenis verliezen wanneer staten niet de nodige stappen nemen om mensenrechtenschendingen door bedrijven daar waar deze zich voordoen te onderzoeken, te bestraffen en ongedaan te maken.

Toegang tot effectief herstel en/of verhaal heeft zowel een procedurele als een inhoudelijke kant. De mogelijkheden voor herstel en/of verhaal van de in dit deel besproken klachtenmechanismen kunnen diverse vormen aannemen die in algemene zin tot doel hebben iedere gepleegde schending van de mensenrechten ongedaan te maken of te corrigeren. Het kan gaan om excuses, schadeloosstelling, rehabilitatie, financiële of niet-financiële genoegdoening en punitieve sancties (van strafrechtelijke of administratieve aard, zoals boetes), maar ook om preventieve maatregelen zoals beschikkingen of garanties om herhaling te voorkomen. De procedures voor herstel en/of verhaal moeten onpartijdigheid garanderen en geen ruimte laten voor omkoping en politiek gemotiveerde of andere pogingen om de uitkomst te beïnvloeden.

Onder “klacht” wordt in de zin van deze *Guiding Principles* verstaan een als onrecht ervaren omstandigheid die indruist tegen de rechten waarop een persoon of groep aanspraak meent te kunnen maken op basis van een wet, een contract, expliciete of stilzwijgende beloften, traditionele praktijken of algemene billijkheidsnormen van in hun rechten geschade gemeenschappen. De term “klachtenmechanisme” duidt op iedere gangbare gerechtelijke of buitengerechtelijke procedure, al dan niet uitgaande van de staat om het indienen van klachten betreffende mensenrechtenschendingen door bedrijven en herstel en/of verhaal mogelijk te maken.

Klachtenmechanismen van de staat kunnen door een overheidsinstelling of -instantie of door een onafhankelijk orgaan op wettelijke of grondwettelijke grondslag worden beheerd. Ze kunnen gerechtelijk of niet-gerechtelijk zijn. Bij sommige regelingen zijn het de betrokkenen zelf die herstel en/of verhaal zoeken; in andere gevallen gebeurt dat via een tussenpersoon. Voorbeelden zijn rechtbanken (voor zowel strafrechtelijke als civiele procedures), arbeidstribunalen, nationale mensenrechteninstellingen, de nationale contactpunten van de Richtlijnen voor multinationale ondernemingen van de OESO, veel ombudsmaninstellingen en klachtenbureaus van de overheid.

Om de toegang tot herstel en/of verhaal voor mensenrechtenschendingen door bedrijven te waarborgen zouden staten er ook voor moeten zorgen dat het publiek deze mechanismen kent en begrijpt en weet hoe ze kunnen worden ingeschakeld, en daarvoor de nodige steun (financiële middelen of deskundig advies) moeten bieden.

De gerechtelijke en buitengerechtelijke klachtenmechanismen van de staat zouden het fundament voor een breder stelsel voor herstel en/of verhaal moeten vormen. In het kader van een dergelijk stelsel zouden klachtenmechanismen op het operationele niveau van bedrijven in oplossingen voor herstel en/of verhaal en geschillenbeslechting in een vroeg stadium kunnen voorzien. De mechanismen van de staat en de mechanismen op operationeel niveau zouden op hun beurt aangevuld of versterkt kunnen worden met de herstel- en verhaalfuncties van samenwerkingsinitiatieven en internationale en regionale mensenrechtenmechanismen. Meer richtsnoeren omtrent deze mechanismen zijn te vinden in *Guiding Principles* 26 tot en met 31.

B. Operationele beginselen

Gerechtelijke Mechanismen Van De Staat

26. Staten zouden passende maatregelen moeten treffen om de effectiviteit van de interne gerechtelijke mechanismen voor mensenrechtenschendingen door bedrijven te waarborgen, onder meer door waar mogelijk juridische, praktische en andere relevante barrières die de toegang tot verhaal zouden kunnen belemmeren weg te nemen.

Toelichting

Effectieve gerechtelijke mechanismen zijn cruciaal voor het waarborgen van de toegang tot herstel en/of verhaal. De mate waarin ze mensenrechtenschendingen door bedrijven helpen aanpakken hangt af van de objectiviteit en integriteit ervan en van de vraag in hoeverre ze een behoorlijke rechtsgang waarborgen.

Staten zouden ervoor moeten zorgen dat ze geen barrières opwerpen die de gang naar de rechter in legitieme zaken beletten waar rechtsmiddelen een essentieel onderdeel vormen van de toegang tot herstel en/of verhaal of geen andere mogelijkheden voor effectief herstel en/of verhaal beschikbaar zijn. Tevens zouden ze erop moeten toezien dat de rechtsbedeling niet onmogelijk wordt gemaakt door corruptie van de gerechtelijke procedures, dat op rechtscolleges geen economische of politieke druk wordt uitgeoefend door andere actoren binnen overheid of bedrijfsleven en dat legitieme, vreedzame activiteiten van mensenrechtenactivisten niet worden gehinderd.

Van juridische barrières die de behandeling van gerechtvaardigde zaken betreffende mensenrechtenschendingen door bedrijven kunnen belemmeren kan onder meer sprake zijn wanneer:

- de aansprakelijkheid krachtens het nationaal civiel en strafrecht zodanig onder de leden van een concern verdeeld is dat verantwoordelijkheid gemakkelijker ontlopen kan worden;

- eisers in een gastheerstaat geconfronteerd worden met rechtsweigering en in de eigen staat geen toegang hebben tot de rechter, ongeacht de gegrondheid van de vordering;

- bepaalde groepen, zoals inheemse volken en migranten, niet dezelfde juridische bescherming van hun mensenrechten geboden wordt als de algemene bevolking.

Van praktische en procedurele barrières die toegang tot herstel en/of verhaal via de rechter in de weg staan kan onder meer sprake zijn wanneer:

- de kosten van het instellen van een vordering ver uitstijgen boven het niveau om ongegrond procederen te ontmoedigen en/of via overheidssteun, marktmechanismen (zoals rechtsbijstandverzekeringen en regelingen voor de betaling van juridische kosten) of langs andere wegen niet tot een redelijk niveau kunnen worden beperkt;

- eisers vanwege een gebrek aan middelen of andere prikkels voor advocaten om eisers op dit terrein bij te staan moeite hebben zich in rechte te laten vertegenwoordigen;

- er onvoldoende mogelijkheden zijn voor voeging van vorderingen of procesvoering door belangenbehartigers (zoals groepsgedingen en andere collectieve procedures) waardoor effectief herstel en/of verhaal voor individuele eisers wordt belemmerd;

- openbaar aanklagers de middelen, expertise en steun ontberen die ze nodig hebben om conform de verplichtingen van de staat zelf onderzoek te doen naar de betrokkenheid van personen en bedrijven bij misstanden op mensenrechtengebied.

Veel van deze barrières zijn vaak het gevolg van of worden versterkt door de ongelijkheid tussen partijen - in termen van financiële middelen, toegang tot informatie en expertise bijvoorbeeld - die in zaken omtrent mensenrechtenschendingen door bedrijven. Verder hebben personen uit (bevolkings)groepen die een groter risico lopen in een kwetsbare of gemarginaliseerde positie terecht te komen door actieve discriminatie of als onbedoeld gevolg van de inrichting en werking van gerechtelijke mechanismen vaak te

maken met extra culturele, sociale, fysieke en financiële obstakels die de toegang tot en het gebruik van deze mechanismen bemoeilijken.
In alle stadia van het proces voor herstel en/of verhaal – toegang, procedure, uitkomst – zou aan de rechten en specifieke behoeften van dergelijke (bevolkings)groepen speciale aandacht moeten worden geschonken.

Buitengerechtelijke mechanismen van de staat

27. Staten zouden behalve in gerechtelijke mechanismen tevens moeten voorzien in effectieve, adequate buitengerechtelijke klachtenmechanismen, als onderdeel van een alomvattend stelsel voor herstel en/of verhaal bij mensenrechtenschendingen door bedrijven.

Toelichting

Administratieve, wetgevende andere buitengerechtelijke mechanismen spelen een cruciale rol als aanvulling op en ter vervanging van gerechtelijke mechanismen. Zelfs in effectieve rechtstelsels waar voldoende middelen beschikbaar worden gesteld ontbreekt de capaciteit om alle zaken omtrent mogelijke misstanden te behandelen. De gang naar de rechter is ook niet altijd noodzakelijk en niet voor alle eisers de eerste keus.

Leemtes in de beschikbaarheid van rechtsmiddelen voor mensenrechtenschendingen door bedrijven zouden waar nodig opgevangen kunnen worden door het mandaat van bestaande buitengerechtelijke mechanismen uit te breiden en/of nieuwe mechanismen toe te voegen. Deze kunnen berusten op bemiddeling of arbitrage of op andere cultuurspecifieke procedures die in overeenstemming zijn met de mensenrechten – of op een combinatie van deze methodes –, afhankelijk van de desbetreffende kwestie, het algemeen belang dat er mogelijk mee gemoeid is en de potentiële behoeften van de partijen. Om effectief te zijn zouden zij aan de criteria van Principle 31 moeten voldoen.

Nationale mensenrechteninstellingen spelen een uiterst belangrijke rol in dit verband.

Net zoals bij gerechtelijke mechanismen zouden staten oplossingen moeten zoeken voor het wegnemen van mogelijke ongelijkheid tussen de partijen

in zaken omtrent mensenrechtenschendingen door bedrijven en voor het probleem van de bijzondere beperkingen qua toegang voor personen uit (bevolkings)groepen die een verhoogd risico lopen in een kwetsbare of gemarginaliseerde positie terecht te komen.

Niet-statelijke klachtenmechanismen

28. Staten zouden moeten onderzoeken hoe ze de toegang tot effectieve niet-statelijke klachtenmechanismen voor mensenrechtenschendingen door bedrijven kunnen bevorderen.

Toelichting

Tot de niet-statelijke klachtenmechanismen kunnen onder meer worden gerekend mechanismen die worden beheerd door bedrijven, al dan niet samen met stakeholders, brancheorganisaties of multilaterale stakeholdergroepen. Het betreft buitengerechtelijke mechanismen gebaseerd op arbitrage, dialoog of andere cultuurspecifieke, met de mensenrechten verenigbare methoden. Ze kunnen specifieke voordelen bieden, zoals snelle toegang en herstel en/of verhaal, lage kosten en/of grensoverschrijdend bereik.

Een andere categorie vormen de regionale en internationale mensenrechtenorganen. Deze hebben zich meestal het vaakst beziggehouden met mogelijke schendingen door staten van hun verplichtingen inzake eerbiediging van de mensenrechten, maar soms ook zaken behandeld waarin staten hun plicht tot het bieden van bescherming tegen mensenrechtenschendingen door bedrijven niet zijn nagekomen.

Staten kunnen een nuttige rol spelen door dergelijke opties onder de aandacht te brengen of de toegang ertoe anderszins te bevorderen, in aanvulling op de door henzelf ingestelde mechanismen.

29. Om klachten snel te kunnen onderzoeken en direct te verhelpen zouden bedrijven effectieve klachtenmechanismen op operationeel niveau ten behoeve van mogelijk benadeelde personen en gemeenschappen moeten opzetten of er aan deelnemen.

Toelichting

Klachtenmechanismen op het operationele niveau van bedrijven zijn rechtstreeks toegankelijk voor personen en gemeenschappen die mogelijk benadeeld worden door de activiteiten van een bedrijf. Ze worden doorgaans beheerd door het bedrijf zelf, alleen of samen met andere partijen, waaronder relevante stakeholders. Ze kunnen ook worden ingeschakeld door een voor beide partijen aanvaardbare externe deskundige of instantie. Ze verplichten klagers niet eerst andere middelen voor verhaal aan te wenden en kunnen van bedrijven rechtstreeks verlangen dat ze de kwestie onderzoeken en herstel en/of verhaal bij ondervonden nadeel bieden.

Klachtenmechanismen op operationeel niveau vervullen twee belangrijke functies waar het gaat om de verantwoordelijkheid van bedrijven om de mensenrechten te respecteren.

- Ten eerste helpen ze bij de identificatie van de negatieve gevolgen op mensenrechtengebied in het kader van het permanente due diligence-proces voor de mensenrechten. Ze bieden degenen die rechtstreeks nadeel van de activiteiten van het bedrijf ondervinden een kanaal om hun zorgen te uiten wanneer ze menen benadeeld te zijn of te zullen worden. Analyse van trends en patronen van klachten kan bedrijven bovendien helpen systemische problemen op het spoor te komen en de vereiste aanpassingen in hun praktijken door te voeren.

- Ten tweede maken deze mechanismen het mogelijk geïdentificeerde klachten snel in behandeling te nemen en negatieve gevolgen binnen het bedrijf zelf te verhelpen. Zo worden verdere benadeling en verergering van klachten voorkomen.

Bij dit soort mechanismen hoeft een klacht of grief niet per se betrekking te hebben op een vermeende mensenrechtenschending; het doel is specifiek alle legitieme zorgen van personen die mogelijk benadeeld zijn of worden in kaart te brengen. Worden die zorgen niet geïdentificeerd en aangepakt, dan kunnen ze na verloop van tijd uitmonden in ernstiger geschillen en mensenrechtenschendingen.

Klachtenmechanismen op operationeel niveau zouden aan bepaalde criteria moeten voldoen om in de praktijk effectief te zijn (zie Principle 31). Aan die criteria kan door tal van mechanismen van uiteenlopende aard worden voldaan, afhankelijk van de schaalvereisten, middelen, branche, cultuur en andere parameters.

Deze mechanismen kunnen een belangrijke aanvulling op de bredere processen van stakeholderparticipatie en cao-overleg vormen, maar geen van beide vervangen. Ze mogen niet worden aangewend om de rol van legitieme vakbonden in arbeidsgeschillen te ondergraven of de toegang tot gerechtelijke of buitengerechtelijke klachtenmechanismen onmogelijk te maken.

30. Initiatieven voor naleving van de mensenrechtennormen van de sector, stakeholdergroepen of andere samenwerkingsverbanden zouden de beschikbaarheid van effectieve klachtenmechanismen moeten garanderen.

Toelichting

Steeds vaker wordt in commitments van brancheorganisaties, stakeholdergroepen en andere samenwerkingsverbanden aan de mensenrechtennormen gerefereerd via gedragscodes, prestatienormen, algemene kaderovereenkomsten tussen vakbonden en transnationale ondernemingen, etc.

In het kader van dit soort samenwerkingsinitiatieven zou de beschikbaarheid moeten worden gegarandeerd van effectieve mechanismen zodat benadeelde partijen of hun legitieme vertegenwoordigers hun zorgen kunnen uiten wanneer ze menen dat het commitment in kwestie niet is nagekomen. Zonder dergelijke mechanismen komt de legitimiteit van deze initiatieven mogelijk ter discussie te staan. De mechanismen zouden op het niveau van de afzonderlijke leden, van het gezamenlijk initiatief of van beide kunnen worden ingesteld. Ze zouden de verantwoording moeten regelen en moeten helpen negatieve gevolgen op mensenrechtengebied te verhelpen.

Effectiviteitscriteria voor buitengerechtelijke klachtenmechanismen

31. Effectieve buitengerechtelijke klachtenmechanismen, al dan niet opgezet door de staat, worden gekenmerkt als:

(a) legitiem: ze moeten vertrouwen wekken bij de stakeholdergroepen waarvoor ze bedoeld zijn en een eerlijk verloop van klachtenprocedures waarborgen;

(b) toegankelijk: ze moeten bekend zijn bij alle stakeholdergroepen waarvoor ze bedoeld zijn en voldoende ondersteuning bieden aan degenen die speciale problemen bij de toegang kunnen ondervinden;

(c) voorspelbaar: ze moeten heldere, bekende procedures, met een indicatief tijdschema voor iedere fase omvatten, en een duidelijke beschrijving van de mogelijke procedures en uitkomsten en van de middelen waarmee de tenuitvoerlegging wordt gecontroleerd;

(d) onpartijdig: ze moeten garanderen dat partijen die zich benadeeld voelen redelijke toegang hebben tot de bronnen van informatie, advies en expertise die nodig zijn om goed geïnformeerd een eerlijke, respectvolle klachtenprocedure in te stellen;

(e) transparant: ze moeten regelen dat partijen van de voortgang van de procedure op de hoogte worden gehouden en voldoende informatie ontvangen over het functioneren van het mechanisme, met het oog op vertrouwen in de effectiviteit ervan en alle publieke belangen die mogelijk in het geding zijn;

(f) verenigbaar met de mensenrechten: ze moeten waarborgen dat uitkomsten en herstel en/of verhaal in overeenstemming zijn met de internationaal erkende mensenrechten;

g) bron voor verbetering: het mechanisme moet op basis van de praktijk verbeterd kunnen worden om klachten en benadeling in de toekomst te voorkomen.

Mechanismen op het operationele niveau van bedrijven moeten tevens:

(h) gebaseerd zijn op participatie en dialoog: over opzet en functioneren van de mechanismen moet overleg plaatsvinden met de stakeholdergroepen waarvoor ze bedoeld zijn en de dialoog moet centraal staan bij het aanpakken en oplossen van klachten.

Toelichting

Een klachtenmechanisme kan alleen aan zijn doel beantwoorden wanneer de mensen voor wie het bedoeld is op de hoogte zijn van zijn bestaan, er vertrouwen in hebben en er gebruik van kunnen maken. Bovengenoemde criteria vormen een benchmark voor het opzetten, herzien of beoordelen van buitengerechtelijke klachtenmechanismen voor de werking in de praktijk. Slecht doordachte of inadequaat toegepaste klachtenmechanismen kunnen het gevoel van benadeling onder betrokken stakeholders versterken omdat zij dan nog meer het gevoel krijgen machteloos te staan en niet serieus te worden genomen.

De eerste zeven criteria zijn van toepassing op alle op arbitrage of dialoog gebaseerde mechanismen, al dan niet uitgaande van de staat. Het achtste criterium is specifiek voor mechanismen op operationeel niveau die bedrijven helpen toepassen. De term “klachtenmechanisme” wordt hier in technische zin gebruikt. Hij is mogelijk niet altijd geschikt of nuttig in relatie tot een specifiek mechanisme, maar dat doet niets af aan de geldigheid van de effectiviteitscriteria. Hieronder volgt een toelichting op de afzonderlijke criteria.

(a) Stakeholders waarvoor een mechanisme is bedoeld moeten voldoende vertrouwen hebben in het mechanisme om het ook echt te gebruiken. Een belangrijke factor om dat vertrouwen te creëren is doorgaans de garantie dat de partijen het verloop van een klachtenprocedure niet kunnen beïnvloeden.

(b) Factoren die de toegang tot een mechanisme kunnen belemmeren zijn onder meer onbekendheid met het bestaan ervan, taalbarrières, niveau van geletterdheid, kosten, geografische locatie en angst voor represailles.

(c) Een mechanisme zal alleen worden vertrouwd en gebruikt wanneer er informatie over de procedure openbaar is. Termijnen voor de verschillende fasen moeten waar mogelijk worden gerespecteerd, met ruimte voor de flexibiliteit die soms nodig is.

(d) In klachtenprocedures of geschillen tussen bedrijven en benadeelde stakeholders hebben laatstgenoemden vaak in veel mindere mate toegang tot informatie en deskundig advies en beschikken ze vaak ook niet over de benodigde financiële middelen. Wordt deze discrepantie niet gecorrigeerd, dan kan dat zowel de realisering als de perceptie van een eerlijk proces in gevaar brengen en kan een duurzame oplossing verder uit het zicht raken.

(e) Regelmatig overleg met de partijen over de voortgang van individuele klachten kan cruciaal zijn om het vertrouwen in de procedure te behouden. Transparante informatie over het functioneren van het mechanisme ten behoeve van de stakeholders in de vorm van statistieken, casestudy's of details over de afhandeling van specifieke zaken kan van belang zijn om het mechanisme te legitimeren en voldoende vertrouwen in stand te houden. Tegelijkertijd moet vertrouwelijkheid worden gegarandeerd waar het gaat om de dialoog tussen de partijen en de identiteit van de betrokkenen.

(f) Klachten worden vaak anders geformuleerd dan in termen van mensenrechten, en in veel gevallen worden in eerste instantie ook geen mensenrechtenkwesties aangeroerd. Niettemin moet er wanneer de uitkomst gevolgen heeft voor de mensenrechten voor worden gezorgd dat de uitkomst in overeenstemming is met de internationaal erkende mensenrechten.

(g) Door de frequentie, patronen en oorzaken van klachten regelmatig te analyseren kan de met de toepassing van het mechanisme belaste instelling beleid, procedures of praktijken die aanpassing behoeven in kaart brengen en bijsturen om benadeling in de toekomst te voorkomen.

(h) Voor klachtenmechanismen op het operationele niveau van bedrijven geldt dat overleg met benadeelde stakeholdergroepen over opzet en

functioneren van het mechanisme nuttig kan zijn opdat het in hun behoeften voorziet, ze er in de praktijk gebruik van maken en beide partijen belang hebben bij het goede functioneren ervan. Aangezien een bedrijf dat onderwerp is van een klacht vanwege de legitimiteit niet eenzijdig de uitkomst van een procedure dienaangaande moet kunnen bepalen, zouden deze mechanismen gericht moeten zijn op het bereiken van consensus op basis van dialoog. Is arbitrage nodig, dan zou daarvoor een beroep moeten worden gedaan op een legitiem, onafhankelijk derde-mechanisme.

Deze brochure is een uitgave van:
Ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag
www.rijksoverheid.nl

PanamaCityTallinnTiranaBeirutBernHelsinkiIslamabadNicosiaOttawaTbilisiTheHagueBelgradeBerlinHoChiMinhCityHongKongOsloTehranTelAviv

Deze brochure is een uitgave van:
Ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag
www.rijksoverheid.nl